

Luther og »de fremmede«
Martin Schwarz Lausten
Eksistensen, 2017
160 sider

Anmeldt af Mona Kjær Nielsen

Mange har skrevet bøger om Luther, og i de fleste udgivelser står der også noget om Luthers forhold til de fremmede, men det har været meget fragmenteret og flettet ind i en samlet fremstilling om ham. Derfor er denne lille bog om Luther og »de fremmede« fremragende, fordi den samler temaet.

I bogens tre kapitler beskriver Martin Schwarz Lausten Luthers syn på jøder og muslimer samt danske reformatorers syn på dem. Afslutningen opsummerer og forholder sig til, om der er en linje fra Luther til nazismen.

I kapitel 1 indleder Lausten med at beskrive historiens og samtidens negative syn på jøderne, og på den baggrund er Luthers syn på jøderne positiv. Årsagen til hans positive syn er hans bibelforståelse, hvor han anser jøderne for at være Guds ejendomsfolk, fra hvem Kristus er fremstået. Luther tolker Det Gamle Testamente ud fra Kristus, og han tror på, at jøderne vil blive omvendt, når de hører

evangeliet. Kirken har været alt for hård mod jøderne, men med samtaler og tålmodighed, hvilket er hans missionsstrategi, skal de nok komme til tro.

Da Luther erfarer, at jøderne er genstridige, at de ikke lader sig overbevise, ja, tværtimod forsøger at overtale kristne til leve efter jødiske regler, så bliver han vred. Han stopper dialogen med dem og siger gentagende gange, at han ikke længere vil beskæftige sig med jøderne, for de vil jo ikke omvende sig.

Luther skriver nu flere skrifter imod jøderne, ikke for at komme i samtale med dem, for han har opgivet dem, men for at advare de kristne. Han fastholder dog, at hvis en jøde bliver kristen og døbt, så skal han tages imod som en bror. Men lige så snart han har sagt det, tordner han atter imod dem og siger, at når de ikke vil omvende sig, er de selv skyld i dommen. Faktisk fik han fyrster til at udvise jøderne i 1543 efter hans forordninger. Lausten siger i afslutningskapitlet, at Luthers teologi

er den samme over årene, det er kun hans metode og fremstillingsform af jøderne, der ændrer sig fra positivt til aggressivt.

Kapitel 2 handler om tyrken. Det er det ord, Luther bruger om muslimer. Ifølge Lausten er Luthers hovedtanke, at tyrkerne var Guds strafferedskab. De kom over de kristne, fordi paven havde fordærvet kristendommen, og fordi de protestantiske ikke var alvorlige nok i deres gudsdyrkelse, de levede ikke i bod og bøn. Luther troede, at dommedagen var nær. Derfor var han meget kategorisk og havde barske udtalelser både om tyrken og jøden, men værst af alle var paven. Luther sagde: »Der er en magt som er værre end tyrken. Det er paven. Han ødelægger kristenheden indefra«.

I begyndelsen modsatte Luther sig krigen mod tyrkerne, fordi det ville være oprør mod Gud. Man kan ikke bekæmpe Gud. Den eneste måde man kan slippe for straf er igennem bod og bøn, sagde han. Derfor ville Luther ikke bede om sejr, han ville heller ikke bede Gud om at standse krigen. I stedet bad han: »at hvis straffen - tyrkerne/paven ikke kan undgås, så giv os pest i stedet for!«

Efter en tid ændrede Luther syn på krigen. Ud fra hans toregimentelære argumenterede han for, at kristne måtte gå i krig på kejserens forordning, ja, at de faktisk havde pligt til at bekæmpe Guds fjende. Luther skrev derefter om tyrken, så tyskerne var forberedte, hvis de faldt i deres hænder.

Luther bruger ikke helt så grimme ord om tyrkerne som om jøderne. Faktisk anerkender han tyrkernes retskafne liv, men tilføjer dog straks, »at selvom tyrkerne

er mere ivrige i deres gerninger end de katolske kristne, så viser de begge, hvor fejlslagne de er, da man ikke kan fortjene sig til Guds nåde.«

Kapitel 3 handler om danske reformatorers syn på jøden og tyrken. Danske teologer siger det samme som Luther om jøderne. De betoner det selvfølgelig lidt forskelligt. Hans Tausen fremfører erstatningsteorien. I forhold til tyrken, så er der ikke så meget på spil i Danmark, men det er interessant, at katolikken Poul Helgesen bruger Luthers argumentation, men bare med modsat fortegn.

I bogens afslutning resumeres det allerede tidligere sagte, og så spørges der til, om der er en linje fra Luther til nazismen? Det mener Lausten ikke, der er, for der er afgørende kulturelle, politiske og samfundsmæssige forskelle mellem reformationen og nazismen, som ikke gør det muligt. Luther gjorde op med jødedommen som religion, det var en åndelig kamp og ikke et racistisk projekt. Dog leverede Luther religiøst baggrundsstof for antisemitismen.

Jeg synes, det er en meget fin og oplysende bog. Laustens beskrivelse af samtiden, jøden og Luther er en gedigen gennemgang. I Laustens gennemgang af tyrken, hans syn på krigen, og hvordan en kristen skulle forholde sig til det, er meget oplysende. Det er dog ærgerligt, at han gentager sin hovedtanke tre gange, hvilket gør kapitlet tungt. Kapitlet om danske reformatorers syn på de fremmede er udmærket. Det bringer ikke noget overraskende nyt, men er en fin fremstilling og giver et godt overblik. Lausten konkluderer at Luther ikke var antisemit, fordi han

ikke fordømmer jøderne som et folk. Det er jeg ikke enig med ham i. Luthers retorik er så barsk, at det ikke kan forsvares. Luthers slutreplik i »Jøderne og deres løgne« er: *Væk med dem*. Og det fik alvorlige

konsekvenser for mange jøder, fordi fyrsterne tog Luther på ordet og uddrev dem. Luther forfulgte jøderne med sin pen, så det fik følger for dem, og det, mener jeg, er antisemitisme.